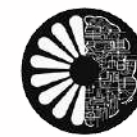

COVID-19
SÜRECİN
MİSİNDE
YE'DE RO
N ÇIKIŞ
OMANLAR
ROMANLA
N ÇIKIŞ
OMANLAR
PANDEMI
TÜRKIYE
COVID-19
SÜRECİN

COVID-19 PANDEMİSİNDEN ÇIKIŞ SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE ROMANLAR

Bu rapor 31 Ocak 2023 tarihinde yazılmıştır.

Romani Godi
Roman Hafıza Çalışmaları Derneği
Roma Memory Studies Association

EN ÇIKIŞ
OMANLAR
PANDEMI
TÜRKIYE
PANDEMI
TÜRKIYE
COVID-19
SÜRECİN
ROMANLA
MİSİNDE
YE'DE RO
N ÇIKIŞ
OMANLAR

Roman Hafıza Çalışmaları Derneği (Romani Godi)
Roma Memory Studies Association

Raporu Hazırlayanlar

Ebru Uzpeder
Sergen Gül
Göktañ Yıldırım

Yayınlayan

Roman Hafıza Çalışmaları Derneği (Romani Godi)
Roma Memory Studies Association

T: +90 506 954 8819
<https://romanigodi.org>
email: info@romanigodi.org

Tasarım
Büşra Taşkıran

COVID-19 PANDEMİSİNDEN ÇIKIŞ SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE ROMANLAR

Bu yayın, Etkiniz AB programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. Bu yayının içeriğinden yalnızca Roman Hafıza Çalışmaları Derneği sorumludur ve hiç bir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

Roman Hafıza Çalışmaları Derneği (Romani Godi)
Roma Memory Studies Association

Bu yayın, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin "Promoting and protecting economic, social and cultural rights within the context of addressing inequalities in the recovery from the COVID-19 pandemic" çağrısı üzerine Roman Hafıza Çalışmaları Derneği (Romani Godi) 'nin hazırladığı gölge rapordur.

Kısaltmalar

ERGO	European Roma Grassroots Organization
İPA	İstanbul Planlama Ajansı
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
SODEV	Sosyal Demokrasi Vakfı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

İÇİNDEKİLER

Giriş	2
1.Derinleşen Yoksulluk	5
2.Eğitim	10
3.Sağlık	16
4.Barınma	22
Türkiye'de Romanların Barınma Koşullarının Genel Görünümü	22
Pandemi Sırasında Çorak Topraklarda Yaşamak	28
Adil Olmayan Kentsel Dönüşüm Politikası Nedeniyle Pandemi Döneminde Hassas Durumda Olmak	33
5.Sosyal Hizmetler ve Yardımlar	35
6.İstihdam	39

GİRİŞ

Türkiye, bölgesel istikrarsızlığın yapısal bir sorun haline geldiği bir coğrafyada yer almaktadır. Gelir dağılımında belirgin bir orantısızlık bulunmaktadır: Dünya Eşitsizlik Raporu'na göre ülkenin yüzde 50'si varlıkların sadece yüzde 4'üne sahiptir.[1] İklim değişikliğine karşı savunmasız ülkelerden biri olan Türkiye'de çevresel adaletin eşit dağıtılmadığına dair birçok gösterge söz konusudur. Bu eşitsizliklerden Türkiye'deki farklı gruplar eşit derecede etkilenmemektedir. Türkiye çeşitli etnik, dinsel ve dilsel azınlık grupların yaşadığı bir ülkedir. Küresel bir kriz olan Covid-19 pandemisi de ülkedeki farklı grupları farklı derecelerde etkilemiştir. Türkiye'de ayrıştırılmış veri paylaşılmadığı için bu duruma dair resmi veri eksikliği söz konusudur.

Türkiye'de resmi azınlık statüsüne sahip olmayan Romanlar, iklim adaletsizliğine, derin yoksulluğa, çevresel ayrımcılığa ve mekânsal damgalanma gibi birçok eşitsizliğe yoğun olarak maruz kalan etnik bir azınlıktır. Ülkede damgalanmış "Roman

mahalleleri-gettoları", şehir merkezlerinde "Roman-Çingene" parkları gibi ayrıştırılmış mekanların varlığı bilinmektedir.[2]

Araştırmacılara ve Roman STK'larına göre, Türkiye'de 3 milyon ila 6 milyon arasında Roman olduğu kabul edilmektedir.[3] Romanlar, pandemiden önce de ekonomik, sosyal ve kültürel haklara erişimde ciddi engellerle karşılaşan gruplardan biriydi. Covid-19 pandemisi ise dışlanmış ve ötekileştirilmiş Roman topluluklarının olumsuz

Büyüyen yoksulluk, Romanlar için pandemiden önce de ciddi sorun olan bu konuları daha da yaygınlaştırıp derinleştirmiştir.

sağlık ve sosyoekonomik etkilere aşırı derecede maruz kaldığını ortaya çıkaran önemli bir etmen olmuştur. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 2016-2021 dönemi için uygulamaya koyduğu Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Eylem Belgesi[4], pandeminin pekiştirdiği eşitsizlikleri ortadan kaldırmakta yetersiz kalmıştır. Sağlık, barınma, istihdam, eğitim ve sosyal hizmet alanlarına odaklanan söz konusu belge, bütçesi ve göstergelerinin olmaması, ilişkili kamusal düzenlemelerin yapılamaması ve Romanlara yönelik veri eksikliği gibi bir dizi nedenle beklenen etkiyi sağlayamamıştır.

[1] https://wir2022.wid.world/www-site/uploads/2022/03/0098_21_WIL_RIM_RAPPORT_A4.pdf

[2] <https://www.siyasalkitap.com/doc/197>

[3] ECRI'ye göre 2011 yılında yaklaşık 2.750.000 kişi tahmini söz konusuydu. Bkz. ECRI, 4. Türkiye Raporu, 2011, para. 83

[4] http://www.sp.gov.tr/tr/temelbelge/s/167/Roman+Vatandaslara+Yonelik+Strateji+Belgesi+_2016-2021

“Romanların, pandeminin yarattığı hasarı destek almadan onarmaları mümkün değildir.”

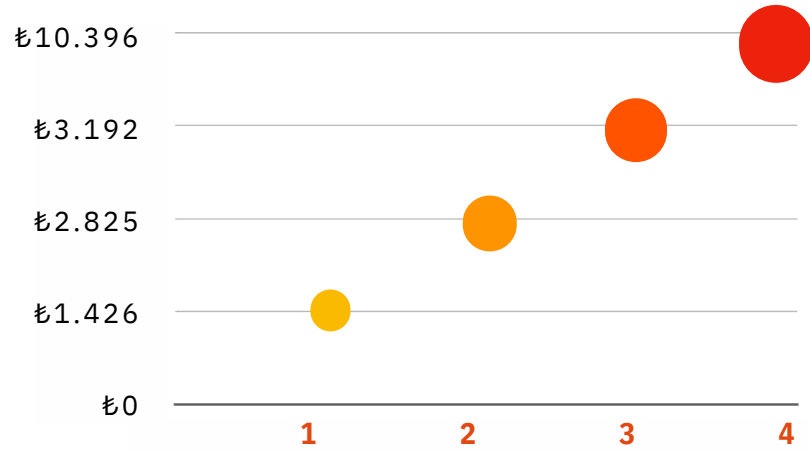
Türkiye’de yaşayan Roman topluluklar pandemi boyunca barınma, sağlık, eğitim, istihdam, sosyal hizmet / yardımlar konusunda sorunlar yaşamıştır. Büyüyen yoksulluk, Romanlar için pandemiden önce de ciddi sorun olan bu konuları daha da yaygınlaştırıp derinleştirmiştir. Ülkenin en dezavantajlı gruplarından olan Romanlar, pandeminin yarattığı ekonomik, sosyal ve sağlıkla ilgili sorunlara karşı kendilerini savunmakta güçlük çekmiştir. Görüş metninde anılan sorunların kronikleşmemesi ve mevcut yaygın eşitsizliklerin kalıcı hale gelmemesi için Roman toplulukların kamusal önlemlerle desteklenmesi şarttır. Çünkü Romanların, pandeminin yarattığı hasarı destek almadan onarmaları mümkün değildir. Ayrıca Romanlar içinde de daha kırılgan alt gruplar vardır; kadınlar, LGBTİ+’lar, gençler, yaşlılar ve çocuklar pandeminin yarattığı ekonomik ve toplumsal sorunlardan daha ağır biçimde etkilenmiştir.

1. DERİNLEŞEN YOKSULLUK

Geleneksel olarak enformel sektörlerde, kayıt dışı ve günlük yevmiye hesabı kazanç getiren işlerde çalışan Roman toplulukları sosyal güvenceden de yoksundur. Romanlar, uzaktan / online çalışmanın mümkün olmadığı atık kâğıt - geri dönüşüm toplayıcılığı, gündelikçilik, çiçekçilik, seyyar satıcılık, garsonluk, müzisyenlik, tekstil işçiliği, inşaat işçiliği ve temizlik işçiliği gibi işleri pandemi döneminde sürdürememiştir. Pandemi ile beraber gelen sokağa çıkma yasağı, Roman ailelerin zaten düzenli olmayan gelirlerini daha da azaltmıştır. Pandemi günlük, güvencesiz işlerde ve özellikle sokakta çalışan Romanları etkilemiştir. Başta kâğıt ve hurda toplayıcılar, çiçekçiler ve seyyar satıcılar olmak üzere hizmet sektöründe ve temizlik işlerinde çalışanlar pandemide uzun dönemler boyunca gelir kaybına uğramıştır. Ayrıca ekonomik kriz sebebiyle lokantalar ve tekstil atölyeleri gibi kurumlarda çalışanların ücretsiz izne çıkarılması Roman hanelerin gelirini açlık sınırına kadar geriletmiştir.

Türkiye'de Roman Toplulukları ve Yoksulluk Araştırması

- Roman vatandaşlarının ortalama aylık geliri
- 2021 yılı asgari ücret
- 2021 yılı dört kişilik ailenin açlık sınırı
- Yoksulluk sınırı

Pandemi ve pandemiden çıkış döneminde yaşanan ekonomik kriz Türkiye'deki Roman toplulukların içinde bulunduğu yoksulluk koşullarını daha da derinleştirmiştir.

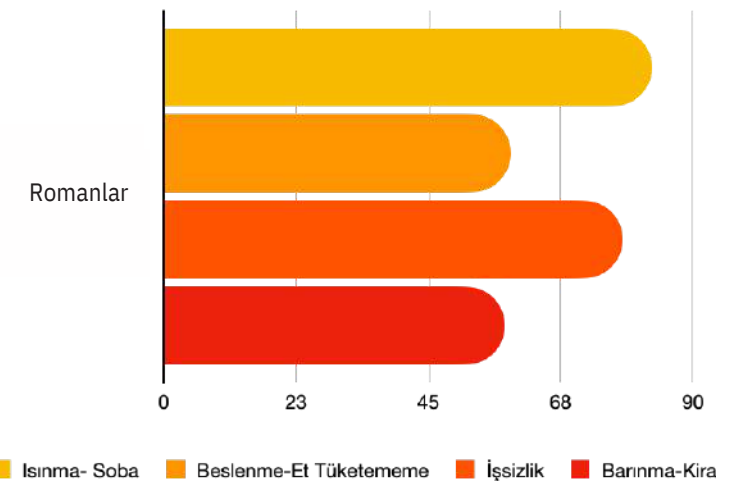
Sosyal Demokrasi Vakfı (SODEV), İstanbul Planlama (İPA) ve Sıfır Ayrımcılık Derneği tarafından ortaklaşa gerçekleştirilen Kasım 2021 tarihli "Türkiye'de Roman Toplulukları

ve yoksulluk Araştırması"nın sonuçlarına göre[5], Roman vatandaşlarının ortalama aylık geliri 1.426 TL'dir. (Araştırmanın yapıldığı tarihte asgari ücret 2.825 TL idi. Aynı tarihte dört kişilik ailenin açlık sınırı 3.192 TL ve yoksulluk sınırı 10.396 TL idi.[6])

[5] <https://sodev.org.tr/sodev-turkiyede-roman-topluluklari-ve-yoksulluk-arastirmasi/>

[6] <https://www.turkis.org.tr/kasim-2021-aclik-ve-yoksulluk-siniri/>

Türkiye'de Roman Toplulukları ve Yoksulluk Araştırması

Söz konusu araştırmaya katılan Romanların yüzde 77.5'i işsizlik sorunu yaşadığını, yüzde 57.5'si kirada oturduğunu, yüzde 83.2'si sobayla ısındığını ve yüzde 59'u yılda bir kez bile et tüketmediğini belirtmiştir. İş ve beslenme sorunu yaşayan Romanların yüzde 62'si herhangi bir sosyal yardım almadığını belirtirken, yardım alanların büyük bir kısmı ise adres olarak kaymakamlık ve belediyeleri göstermiştir. Alınan yardımlarda ise ilk sırayı yüzde 18 ile kömür almıştır. Romanların yüzde 79.8'inin borcu vardır ve emekli olamayacağını düşünenlerin oranı %71.5'tur. Genellikle müzisyenlik ya da seyyar satıcılık yapan Romanların önemli bir bölümü, pandemi döneminde işini kaybetmiştir. Aynı araştırmaya göre salgında tüm gelirinin sıfırlandığını söyleyenlerin oranı yüzde 55.7'tir, geliri azalanlar ise yüzde 33.2'lik bir orana ulaşmıştır.

Araştırma kapsamında görüşülen 600 Roman vatandaşın pandemi sürecinde en az 1 kere işsiz kaldığını belirten kişilerin oranı yüzde 65,9'dur. Pandemi döneminde kişisel gelirinde azalma yaşandığını ve gelirinin sıfırlandığını belirten kişilerin toplam oranı ise yüzde 88,9'dur.

Romanlar, pandeminin yarattığı hasarı azaltmaya yönelik önlemlerden de yeteri kadar yararlanamamıştır. 17 Nisan 2020 - 30 Haziran 2021 tarihleri arasında uygulanan "İşten Çıkarma Yasağı" formel (sigortalı) istihdam için geçerli olduğu için Romanlar gibi kayıt dışı işlerde çalışanları kapsamamıştır. Yine aynı sebeple Romanlar Mart 2020 - Haziran 2021 tarihleri arasında uygulanan "Kısa Çalışma Ödeneği" nden ve "Nakdi Ücret Desteği"nden yararlanamamıştır.

Roman çocukların yoksulluğun doğurduğu sonuçlardan etkilenme riski yetişkinlere göre daha yüksektir. Yoksulluk, Roman çocukların sosyal, bedensel ve zihinsel gelişimlerini kesintiye uğratmaktadır ve çocukların yoksulluğun etkilerine karşı direnme becerileri yetişkinlere oranla daha zayıftır. Yoksulluk içinde büyümek

Çocukluk döneminde yaşanan yoksulluk, çoğunlukla yine yoksulluk içinde geçecek bir yetişkin yaşamının da habercisi niteliğindedir.

Roman çocukların eğitim, sağlık, barınma ve yeterli beslenme gibi temel hak ve hizmetlere erişimini de zorlaştırmaktadır. Çocukluk döneminde yaşanan yoksulluk, çoğunlukla yine yoksulluk içinde geçecek bir yetişkin yaşamının da habercisi niteliğindedir. Yeterli beslenemeyen, eğitim hakkına erişemeyen, sağlıksız bir evde büyüyen Roman çocukları, ebeveynlerinin yaşadığı gibi yoksul bir yetişkinlik hayatı beklemektedir.

"...her üç çocuktan en az biri yoksulluk çekmektedir."

OECD'nin son verilerine göre Türkiye çocuk yoksulluğu açısından 2019 yılı itibarıyla, 41 ülke arasında Güney Afrika ve Kosta Rika'dan sonra (yüzde 22,4 ile) en yüksek yoksulluk oranına sahip üçüncü ülke konumundadır[7]. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 20 Nisan 2022'de yayınladığı 'İstatistiklerle Çocuk 2021' verilerine göre Türkiye'de yaklaşık 23 milyon çocuk vardır. Bu çocukların 7 milyon 378 bin'i yani her üç çocuktan en az biri yoksulluk çekmektedir.[8]

[7] <https://data.oecd.org/inequality/poverty-rate.htm>

[8] <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2021-45633&dil=1>

2. EĞİTİM

Pandeminin ardından ekonomik krizle birlikte derinleşen yoksulluk, Roman çocukların eğitim hakkına erişimini zayıflatmıştır.

Kamu okullarında okuyan Roman çocukların velilerinin ortalama geliri açlık sınırının altında olduğu için aileler çocukların okul ihtiyaçlarını giderememektedir. Üstelik çocuklar evde beslenemediği gibi okulda da beslenememekte, okul kantininden alışveriş yapamamakta, sağlıklı içme suyuna bile ücretsiz olarak ulaşamamaktadır. Bu durum, okul terkiyle sonuçlanmakta, aileler çocuklarını okuldan alıp işe yollamaktadır.

TÜİK tarafından 2019 yılının sonlarında yapılan “Çocuk İşgücü Araştırması”na göre Türkiye’de bir ekonomik faaliyette çalışan 5-17 yaş grubundaki çocuk sayısı 720 bin, yani zorunlu eğitim çağındaki çocukların yüzde 4,4’ü çalışmaktadır.

Derin Yoksulluk Ağı'nın “Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu” çalışmasında[9] belirtildiği üzere pandemi sürecinde hane gelirinin eve düzenli bir şekilde gıda alamayacak kadar düşmesi nedeniyle daha önce çalışmayan çocuklar da kâğıt-hurda toplayıcılığı, seyyar satıcılık ve tekstil işçiliği gibi günlük işlerde, ağır koşullarda ve uzun çalışma saatlerine sahip alanlarda çalışmaya başlamıştır.

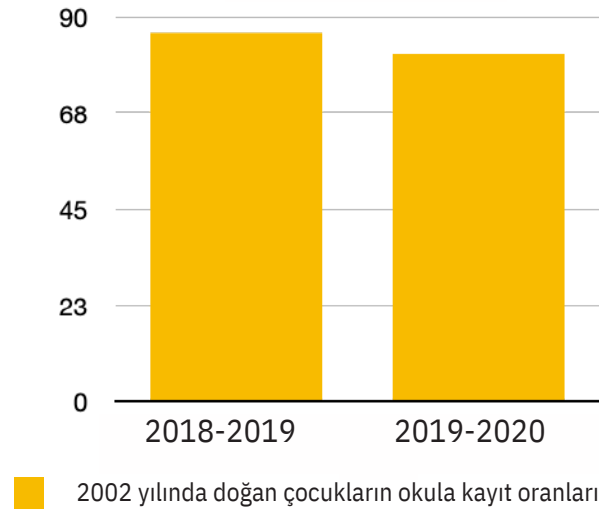
Roman öğrencilerinin çoğunun çevrimiçi eğitime erişimi ya hiç yoktu, ya da çok azdı.

MEB’in 2021-2022 örgün eğitim istatistiklerine göre örgün eğitim dışına çıkan öğrenci sayısı 157 bin artarak, 1 milyon 738 bin 198’e yükselmiştir.

Pandemi döneminde eğitimin değişen formu, Roman öğrencileri ciddi şekilde etkilemiştir. Bu dönemde Roman öğrencilerinin çoğunun çevrimiçi eğitime erişimi ya hiç yoktu, ya da çok azdı. Derin Yoksulluk Ağı'nın saha çalışması sonuçlarına göre, yoksulluk koşulları altında yaşayan hanelerin yüzde 57,8’inde çocuklar pandemi döneminde uzaktan eğitime devam edemedi. Yoksul evlerde yaşayan çocukların en az yarısının uzaktan eğitime katılabilecek teknolojik cihaza yahut internete erişimi yoktu. Çocuklar televizyonlardan yapılan ders yayınına katılamadı çünkü bazı ailelerin televizyonu ya da evlerinde elektrikleri yoktu. Ayrıca çocuklar derslere devam edebilmek için çevrimiçi cihazların kullanımı konusunda ailelerinin desteğini alamamıştır.

[9] <https://derinyoksullukagi.org/raporlar/turkiyede-cocuk-yoksullugu/>

Eğitim İzleme Raporu 2020: Öğrenciler ve Eğitime Erişim

Eğitim Reformu Girişimi'nin raporuna [10] göre, 2018-2019 ders yılında 2002 yılında doğan çocukların okula kayıt oranı yüzde 86,3 iken, 2019-2020 ders yılında bu oran yüzde 81,3'e gerilemiştir. Bu gerileme, 2002 yılında doğan

doğan çocukların en az yüzde 5'inin pandemi sırasında okulu bıraktığını ortaya koymaktadır. Erken yaşta okul bırakma Roman çocuklarda daha yaygın olduğu için daha fazla Roman öğrencinin pandemi sonrasında okulu bıraktığı düşünülebilir.

“...görüşülen öğrencilerin yüzde 11,3'ünün pandemiden sonra okula dönmeyeceklerini...”

Derin Yoksulluk Ağı'nın hazırladığı rapor[11], görüşülen öğrencilerin yüzde 11,3'ünün pandemiden sonra okula dönmeyeceklerini göstermektedir. ILO ve UNICEF'in konuyla ilgili raporlar pandemiden kaynaklanan derin yoksulluğun çocuk işçi sayısını artıracaklarını ortaya koymaktadır. Bu durum Romanlar dahil olmak üzere, güvencesiz koşullarda yaşayan toplulukların çocuklarının pandemi sonucunda okulu bırakıp çalışmaya başladığı/başlayacağı anlamına gelmektedir.

Türkiye'deki Roman topluluklardan biri olan Dom öğrenciler, pandemi döneminde en çok okul terkinin görüldüğü gruptur. Civil Rights Defenders tarafından hazırlanan “Roma In Turkey: Discrimination, Exclusion, Deep Poverty And Deprivation” başlıklı rapora göre[12], Dom öğrenciler pandemi döneminde iki yıl kaybettiler. Dom ailelerin çocukları uzaktan eğitime katılamadılar, aileleri bu dönemde daha da yoksullaştığı için okulu bırakıp çalışmaya başladılar ve okulların açıldığı dönemde ise ayrımcılık nedeniyle okula devam etmediler.

[10] <https://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2020-ogrenciler-ve-egitime-erisim>

[11] <https://derinyoksullukagi.org/raporlar/pandemi-doneminde-derin-yoksulluk-ve-haklara-erisim-arastirmasi-yerel-yonetimlere-kriz-donemi-sosyal-destek-programlari-icin-oneriler/>

[12] <https://crd.org/wp-content/uploads/2022/10/ROMAN-RAPORU-EN.pdf>

Diğer yandan yoksul ailelerin çocuklarının eğitime devam etmesinin önündeki engellerden biri de yetersiz beslenmedir. Yetersiz ve sağlıksız beslenme, çocukların okul başarısını ve okula devamlılığını da olumsuz yönde etkilemektedir. Derin Yoksulluk Ağı'nın "Türkiye'de Çocuk Yoksulluğu" başlıklı çalışması[13], Romanlar gibi yoksulluk koşulları altında yaşayan ailelerin pandemiyle birlikte sağlıklı ve yeterli besine ulaşamadığını ortaya sermiştir. Saha araştırmasında görüşülen ailelerin yüzde 85'i yeterli besine ulaşamamakta, hanelerin yüzde 38,7'sinde neredeyse her gün öğün atlanmaktadır. Görüşülen ailelerin yüzde 39'u pandemi döneminden önce de temiz içme suyuna erişemediğini söylerken, yüzde 49'u pandemi döneminde içme suyuna erişememiştir. Üstelik sağlıksız ve açlığa varan yetersiz beslenme çocuklarda öğrenme güçlüğüne yol açmaktadır.

*“ Roman çocukların ailelerinden,
yoksulluk içinde geçecek bir hayatı
devralmamaları için
okula devam etmeleri kritik önemdedir. ”*

[13] <https://derinyoksullukagi.org/raporlar/turkiyede-cocuk-yoksullugu/>

Pandemiyle birlikte derinleşen çocuk yoksulluğu ciddi boyuttadır. Kamusal önlemler alınmazsa çocukların içinde yaşadığı derin yoksulluk gelecek nesilleri de ipotek altına alacaktır. Roman çocukların ailelerinden, yoksulluk içinde geçecek bir hayatı devralmamaları için okula devam etmeleri kritik önemdedir. Bu kamusal önlemlerden biri olan, okullarda ücretsiz ve sağlıklı bir öğün yemek uygulaması bazı belediyeler tarafından başlatılmıştır.

Yine de yoksulluk koşulları altında yaşayan Roman çocukların akranları ile eşit nitelikte, ücretsiz eğitime erişmesi yolunda alınan önlemler ihtiyaçların çok gerisinde kalmıştır. MEB bütçesi her yıl olduğu gibi rakamsal olarak artmış, fakat genel bütçe içindeki oranı azalmıştır. 2022'de MEB bütçesinin Merkezi Yönetim Bütçesi'ne oranı yüzde 10,79 iken, 2023 bütçesinde yüzde 9,64'e gerilemiştir.

3. SAĞLIK

Türkiye, tüm vatandaşların sağlık hakkına eşit bir şekilde erişimini güvence altına alan bütün insan hakları sözleşmelerine taraf olmasına ve benzer korumayı iç hukukta anayasa ve kanunlar ile de tekrarlamasına karşın, gerçekte hukuki eksiklikler ve mevzuatın uygulanmasında yaşanan sorunlar, Romanların birçoğunun yeterli sağlık hakkına erişememesine yol açmaktadır.

Minority Rights Group ve Sıfır Ayrımcılık Derneği'nin "Görmezlikten Geline Eşitsizlik: Türkiye'de Romanların

Barınma ve Eğitim Hakkına Erişimi"[14] raporunda aktarılan yapısal problemler, pandemi artlarında Roman topluluklarının sağlık alanında yaşadığı sorunların katlanarak artmasına neden olmuştur.

Yoksulluk, güvencesizlik ve yer yer kimliksizlik, özellikle Romanlar bakımından yeterli sağlık hizmetine erişmeye yönelik engellerin daha da artması, Romanların diğer topluluklara oranla daha yüksek oranlarda sağlık sorunu yaşamasına veya kamusal sağlık hizmetlerinin oldukça sınırlı olarak sunulduğu yerleşim birimlerindeki insanlardan daha

[14] <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-09/gormezlikten-geline-esitsizlik-turkiyede-romanlarin-barinma-ve-egitim-hakkina-erisimi-raporu.pdf>

“...toplumun genelinden ayrı tutulan ve kamusal altyapı ve temizlik hizmetlerinden yeterince yararlanamayan...”

fazla etkilenmesine yol açmıştır. Bu yapısal sorunlar, çoğunlukla toplumun genelinden ayrı tutulan ve kamusal altyapı ve temizlik hizmetlerinden yeterince yararlanamayan, halen temiz içme ve şebeke sularına erişilemeyen, çöp birikim alanlarının, geri dönüşüm malzemelerinin biriktirildiği alanların bulunduğu bölgelerdeki Roman mahallelerinde yaşayan insanlar için Covid-19'a karşı alınması gereken asgari hijyen tedbirlerine ulaşmasını büyük ölçüde engellemiştir.

Sosyal Demokrasi Vakfı'nın 2021 Kasım ayında açıkladığı rapor[15] Roman toplulukların içinde

yaşadığı sağlıksız koşulları ve bunların olumsuz sonuçlarını bütün açıklığı ile

gözler önüne sermektedir. Bu raporda yer alan yaşam süreleri arasındaki fark bile Romanların tüm yaşam boyunca hangi koşullarda yaşadığının bariz bir sonucudur: Romanların yaşam süreleri ülke ortalamasının çok altındadır. Türkiye'de ortalama yaşam süresi 78.6 yıl iken Romanlarda bu süre 68.5 yıldır. Besin değeri yüksek gıdaya erişim sorunu, yaşam koşullarının ağırlığı Roman yurttaşlarda görece daha kısa ömür ortalamasını yaratmaktadır.

[15] <https://sodev.org.tr/sodev-turkiyede-roman-topluluklari-ve-yoksulluk-arastirmasi/>

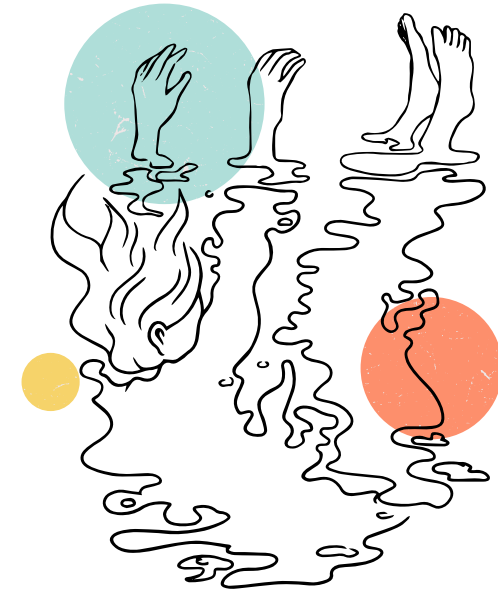
Aynı rapora göre, Roman toplulukların yüzde 10 ila 15'i sağlık hizmetlerine hiç erişememekte, yüzde 20 ila 30'u ise kısmen erişebilmektedir. Bu erişim oranının Türkiye'deki bütün kesimler açısından pandemide ne kadar gerçekleştiği bile tartışma konusu iken, Romanların bu güvenceye erişim hakkının çok daha düşük seviyelerde kaldığı söylenebilir.

Hükümetin 2016 yılında açıkladığı Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2016-2021), Roman topluluklara kısmi hak ve rahatlama sağlamakla birlikte, yapısal sorunlarda ciddi bir değişiklik izlenmemektedir. Sosyal güvenlik, eğitim, sağlık, siyasal katılım gibi konularda gündeme gelen kimi gelişmelere karşın Romanların eşit ve özgür bir vatandaş statüsüne ve haklarına kavuşmaları yetersiz düzeydedir.

Yereliz'in 2020 yılında yayınladığı "Roman Hakları Alanında Çalışan Sivil Toplum Örgütleri için Yerel Savunuculuk Rehberi"nde[16] sağlık konusunda aktarılan tespitler, Strateji Belgesi ile sahadaki uygulamalar arasındaki mesafeyi göstermesi açısından önemlidir: Her ne kadar Yeşil Kart vb. sosyal yardım uygulamaları ve aile hekimliği sistemi Romanlar arasında sağlık hakkına erişimi eskisine nazaran güvence altına almış

[16] https://ifade.org.tr/reports/EngelliWeb_2020.pdf, 16.08.2022

- Türkiye'de ortalama yaşam süresi 78.6 yıl iken Romanlarda bu süre 68.5 yıldır.
- Roman toplulukların yüzde 10 ila 15'i sağlık hizmetlerine hiç erişememekte, yüzde 20 ila 30'u ise kısmen erişebilmektedir.

görünse de yapılan saha araştırmalarında, göçebe gruplar, daimi ikametgâhı olmayanlar ve gerekli belgeleri elinde bulunduramayanların Yeşil Kart uygulamasının dışında kaldığı görülmektedir. Aile hekimliği sistemine kayıt olmak için ödenmesi gereken bedel ve Yeşil Kart'ın karşılamadığı ilaç giderlerinin ise Romanlar için ilaca erişim konusunda engel oluşturduğuna çok sık olarak rastlanmaktadır.

Çoğunlukla düşük gelirli, vasıfsız ve güvencesiz işlerde çalışan Romanların maruz kaldıkları ağır iş koşullarının da kronik hastalıklara neden olduğu görülmektedir. Güvenliksiz ve sağlıksız koşullarda çalışan Romanlar arasında iş kazaları ve bunların neden olduğu yaralanmaların da sık görülen durumlar olduğu tespit edilmektedir. Ayrıca kadın sağlığı alanında, hamilelik, doğum, cinsel sağlık ve genel sağlık bilgileri konusunda sorunlar yaşandığı, madde bağımlılığının ise hem çocukların ve gençlerin hem de kadınların sağlığını tehdit ettiği ortaya çıkmaktadır.

Şubat 2022 tarihinde, Sıfır Ayrımcılık Derneği'nin yayınladığı "Covid-19'un Türkiye'deki Roman Toplulukları Üzerindeki Sosyoekonomik Etki Araştırması"na göre Romanlar

Romanların içinde bulunduğu yapısal sorunlar, pandemi koşullarında sağlık güvencesinin azalmasına yol açmıştır.

“Eğitimin aksaması, işsizlik ve ekonomik zorluklar, pandemi sürecinde madde kullanımını daha da artırmıştır.”

özelinde sağlık hizmetlerine erişim konusunda kesimsel bir zorluk yaşanmamakla birlikte Romanların içinde bulunduğu yapısal sorunlar, pandemi koşullarında sağlık güvencesinin azalmasına yol açmıştır.

Yine aynı rapora göre, barınma şartlarının olumsuzluğu nedeniyle sağlık ile ilgili bazı endişe ve sorunların yaşandığı da kaydedilmiştir. İçinde yaşanan evlerdeki elverişsiz koşullar nedeniyle izolasyon, karantina gibi alınması gereken önlemlerin yeterli düzeyde alınmadığı anlaşılmaktadır. Pandemi sürecinde ortaya çıkan bir sağlık meselesi de kişilerin psikolojik durumu ve ruh sağlığı durumları ile ilgilidir. Pandemi süresince yaşanan kapanma gibi uygulamalar ve ekonomik sıkıntıların kişilerin rahatsız hissetmelerine ve psikolojik olarak sorunlar yaşamalarına neden olduğu sıklıkla ifade edilmektedir. Sağlık konusunu ilgilendirebilecek bir başka sorun da görüşmelerde sıklıkla dile getirilen madde kullanımının yaygın olmasıdır. Eğitimin aksaması, işsizlik ve ekonomik zorluklar, pandemi sürecinde madde kullanımını daha da artırmıştır.

4. BARINMA

TÜRKİYE'DE ROMANLARIN BARINMA KOŞULLARININ GENEL DURUMU

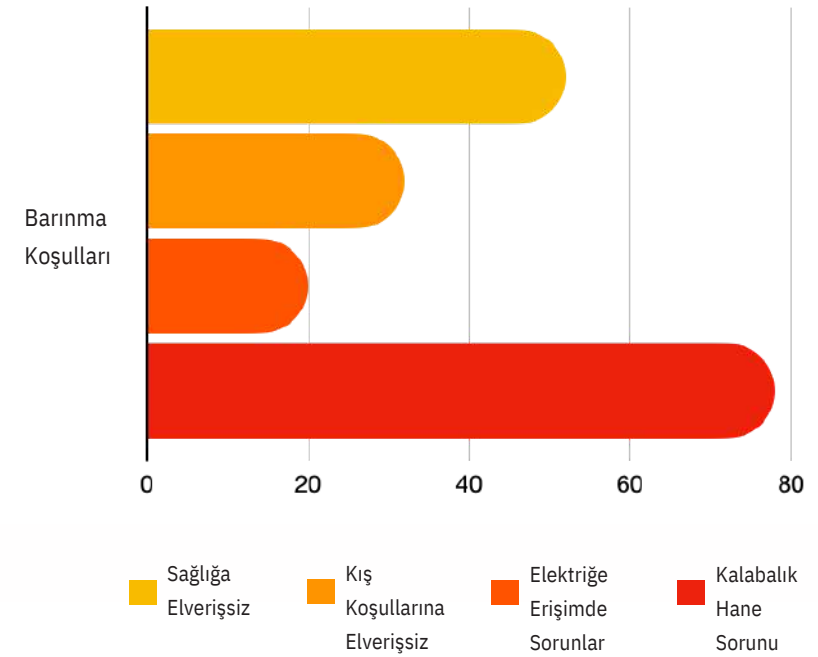
Bulaşıcı hastalıkların yayılımının en büyük nedeni önlenemez bir doğal afet olmaları değil; barınma, sağlık, eğitim ve ekonomik kaynaklara erişimdeki sosyal ve mekânsal eşitsizliklerdir[17]. Sosyal-mekânsal eşitsizlikler, Romanlar özelinde Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı'nın yaptığı araştırmada ele alınmıştır. Buna göre her iki Romandan birinin (yüzde 52) sağlığa elverişsiz baraka, çadır ve konut benzeri meskenlerde yaşadığı, her üç Romandan birinin (yüzde 32) kış koşullarına uygun olmayan, çatısı akan ve rutubetli yapılarda kaldığı, beş Romandan birinin (yüzde 20) elektriğe erişimde sorunlarla karşılaştığı[18], yüzde 78'inin pandemi sürecinde sosyal izolasyona imkan vermeyen kalabalık hanelerle birlikte yaşamak zorunda olduğu bilinmektedir.[19]

[17] Acuto, M., Larcom, S., Keil, R., Ghojeh, M., Lindsay, T., Camponeschi, C. Ve Parnell, S. (2020). Seeing covid-19 through an urban lens. Nature Sustainability. V:3, 977-978. Erişim Adresi: <https://doi.org/10.1038/s41893-020-00620-3>

[18] European Union Agency for Fundamental Rights, Second European Union Minorities and Discrimination Survey - Roma, 2017: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2016-eu-minorities-survey-roma-selected-findings_en.pdf (hereinafter EU FRA 2017)

[19] European Commission, Report on the implementation of national Roma integration strategies – 2019 https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/swd2019-320_final_report_on_the_implementation_of_national_roma_integration_strategies_en.pdf (hereinafter EC NRIS 2019)

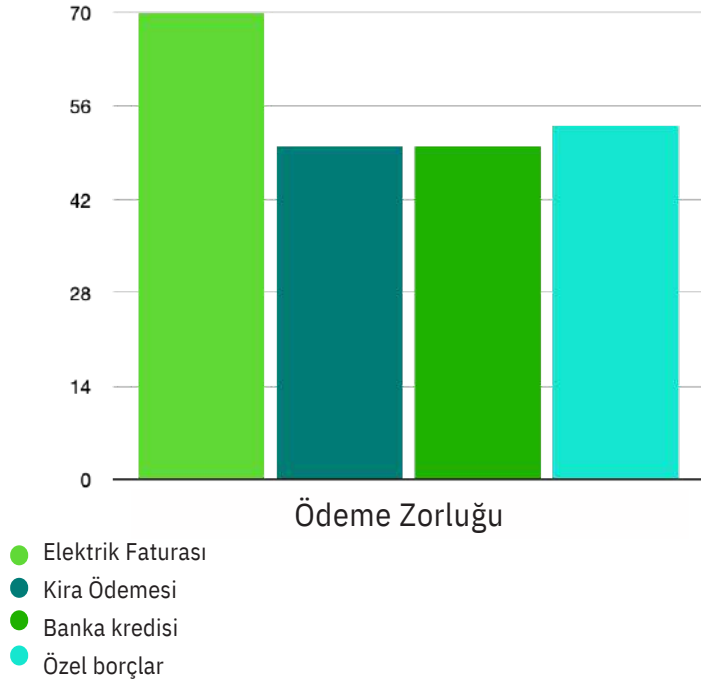
Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı Araştırması

ERGO'nun 2020 yılında Türkiye'de yaptığı çalışmada ise Türkiye'de yaşayan Romanların yüzde 35'inin aynı hanede beş kişiden fazla kaldığı ve evlerin iki (yüzde 53) veya üç (yüzde 41) kişilik odalardan oluştuğu ve bu durumun Romanları pandemi karşısında savunmasız kıldığı vurgulanmaktadır.[20]

[20] Network, ERGO (2020). The Impact of COVID-19 on Roma Communities in the European Union and the Western Balkans. Survey December.

The Impact of COVID-19 on Roma Communities in the European Union and the Western Balkans. Survey December

Roman mahallelerindeki kapatma-karantina uygulamaları, hali hazırda kaliteli istihdama erişimde sorunlar yaşayan Romanları derin bir yoksulluğa itmiş ve Romanlar temel ihtiyaçlarını giderme konusunda sorunlarla karşılaşmıştır. Pandemi sürecinde Türkiye'deki Romanlarla ilgili yapılan bir anket çalışmasına göre, Romanların yüzde 70'i elektrik faturalarını, yüzde 53'ü kira ödemelerini, yüzde 50'si banka kredilerini ve yüzde 50'si özel borçlarını ödemekte zorluk yaşamışlardır.[21]

[21] Network, ERGO (2020). The Impact of COVID-19 on Roma Communities in the European Union and the Western Balkans. Survey December.

“ Türkiye’de Romanlar, resmi azınlık statüsüne sahip olmamakla beraber nüfus bakımından ülkedeki büyük azınlık gruplarından biridir. ”

Türkiye’de en az 3 milyon konuta ihtiyaç duyulduğu kabul edilmektedir ve Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının 2022 yılında yayımladığı verilere göre var olan konutların 6,8 milyonu riskli statüdedir. Bu yapılarda kırılğan, azınlık grupların ikamet ettiği düşünülmektedir.[22]

Türkiye’de Romanlar, resmi azınlık statüsüne sahip olmamakla beraber nüfus bakımından ülkedeki büyük azınlık gruplarından biridir. Araştırmacılara ve Roman STK’larına göre, Türkiye’de 3 ila 6 milyon arasında Roman ve Roman gruplarının olduğu kabul edilmektedir[23] ve nüfusun yüzde 97’si yerleşik bir yaşam düzeni sürdürmektedir[24]. Covid-19 pandemisiyle beraber konuta olan ihtiyaçta artış gözlenmiş ve kentler bazında kira tutarında yükselmeler meydana gelmiştir. Pandemi sonrası bir araştırma şirketi olan Knight Frank’ın dünya genelinde 150 kentte yaptığı araştırmaya göre konut

[22] <https://www.indyturk.com/node/543031/siyaset/bakan-kurum-tyuzde-C3yuzde-BCm-tyuzde-C3yuzde-BCrkiyede-68-milyon-riskli-konut-syuzde-C3yuzde-B6z-konusu>

[23] ECRI’ye göre yaklaşık 2.750.000 kişidir. Bkz. ECRI, 4. Türkiye Raporu, 2011, para. 83.

[24] Türkiye’de Romanların tarihi için bkz. Adrian Marsh, “Türkiye Çingenelerinin Tarihi Hakkında”, Biz Buradayız! Türkiye’de Romanlar, Ayrımcı Uygulamalar ve Hak Mücadelesi, Ebru Uzpeder, Savelina Danova/Roussinova, Sevgi Özçelik, Sinan Gökçen (yay. haz.), EDROM, ERRC, HYD Yayını, İstanbul, 2008, s. 5 vd

fiyatlarındaki en büyük artışlar Türkiye'nin üç ilinde gerçekleşmiştir: İstanbul, Ankara, İzmir.[25] Roman nüfusunun yoğun olarak yaşadığı bu kentlerde pandeminin getirdiği derin yoksullukla birlikte Romanlar evsizlik riski altında kalmakta ve en temel hakları olan barınma hakkında yoksun bırakılmaktadır. Romanlar özelinde yaşanan sosyo-ekonomik ve mekânsal eşitsizliklerin takibine ve hak ihlallerinin raporlanmasına yönelik en büyük eksiklik Türkiye'de ayrıştırılmış veri paylaşılmasının önündeki engellerdir. Başka bir deyişle Türkiye'de Roman nüfusuna dair resmi bir veri bulunmamaktadır. Roman grupların barınma koşullarının düzeltilmesi ve mevcut evsiz oranının azaltılmasına yönelik doğru politikalar üretilmesi için bu tür verilerin toplanması, atılacak ilk adım olmalıdır.

Türkiye, tüm vatandaşların barınma hakkına eşit bir şekilde erişimini güvence altına alan uluslararası insan hakları sözleşmelerine taraftır ve hak ihlallerinin takibi ve hakların korunması için iç hukukunda anayasal düzenlemeler mevcuttur[26]: T.C. Anayasası Madde 36. [26]"Herkes temel insani gereksinimlerini karşılayabilecek, insan haysiyetine yakışır biçimde konut ve barınma hakkına sahiptir" der.

Gerekli hukuki düzenlemeler ulusal ve uluslararası sözleşmelerce teminat altına alınsa da Türkiye'de birçok Roman, gayri resmi yerleşimlerde (gettolarda) ve ayrılmış mahallelerde, yetersiz ve aşırı kalabalık meskenlerde, altyapı ve temiz suya erişimin olmadığı sağlıksız koşullarda yaşamaktadır. Ayrıca acil kamulaştırma kararları, "Kentsel dönüşüm" olarak adlandırılan yerinden edinme politikalarıyla Romanların mülkiyet hakkı güvencesiz hale getirilmektedir ve çevresel ayrıştırmanın yarattığı mekânsal eşitsizlikler, pandemiye karşı Romanları savunmasız bir durumda bırakmıştır. Pandeminin derinleştirdiği sosyo-ekonomik ve mekânsal eşitsizlikler pandemi öncesinin yetersiz sosyal politikalarının mirasıdır.

Pandeminin derinleştirdiği sosyo-ekonomik ve mekânsal eşitsizlikler pandemi öncesinin yetersiz sosyal politikalarının mirasıdır.

Pandemi sürecinde Romanların barınma koşulları ve çevresel bozulmanın yarattığı zarar verici etkenlere (örneğin çevresel etmenlerden kaynaklı olarak Avrupa ve Balkanlarda Roman ve Roman olmayan arasında 10 yıl yaşam ömrü farkı vardır) karşı savunmasızlık görmezden gelinmiştir. Pandemi sürecinde salgına karşı en kırılgan grup olan Romanlara yönelik koruyucu önlemler ve planlamalar oluşturulmamıştır. [27]

[25] <https://finans.mynet.com/haber/detay/emlak/turkiye-150-ulkeyi-geride-birakti-konut-fiyat-artistinda-istanbul-zirvede/450994/>

[26] ESKHK, 4 No'lu Genel Yorum

[27] Heidegger, P., & Wiese, K. (2020). Pushed to the wastelands: Environmental racism against Roma communities in Central and Eastern Europe. Brussels: European Environmental Bureau.

PANDEMİ SÜRECİNDE ÇEVRESEL RİSK ALANLARINDA YAŞAMAK

Literatürdeki bilgiler ışığında çevresel fayda ve zararın eşit olarak dağılmadığı ve çevresel sağlık risklerine maruz kalmakta etnik kökenin ve sınıfın belirleyici faktörler olduğu bilinmektedir. Türkiye’de pek çok Roman mahallesi aktif veya tek edilmiş sanayi bölgelerinde, şehrin en ıssız köşelerinde, sel riskinin yoğun olduğu dere kenarlarında ve atık dönüştürme tesisinin bulunduğu alanlarda yer almaktadır. Ayrıca Romanlar, Roman olmayanlara göre kirletici sanayiden ve belediye altyapı hizmetlerinin yetersizliğinden kaynaklanan çevresel bozulmaya ve kirliliğe daha fazla maruz kalmaktadır.

Pandemiden çıkış sürecinde Mart-Eylül 2022 döneminde barınma ve çevresel eşitsizlikler özelinde yaptığımız saha ziyaretleri ve vaka incelemelerinden bazıları aşağıda yer almaktadır.

Romanlar Türkiye'nin en kirli bölgesinin yakınında yaşıyor ve ciddi sağlık tehditleriyle karşı karşıya!

Çorlu - Koro (Hıdırağa) Mahallesi - Çorlu Çayı

SAKARYA-KARASU: Roman yerleşkesi organize sanayi, liman ve katı atık arıtma tesisi merkezinde yer almaktadır. Yaklaşık 400 Roman 100 adet baraka, çadır ve derme çatma yapıda yaşamaktadır. Bölgede şebeke suyuna ve temiz içme suyuna erişim sınırlıdır. Çadırların çevresinde kirli su birikintileri ve evsel olmayan çöp atıkları mevcuttur. Çevre kirliliği bölgenin çocuk sağlığını ve güvenliğini tehdit etmektedir. Astım ve bronşit gibi kış hastalıkları yaygındır.

URLA-SIRA MAHALLESİ: Urla'nın turistik mekanlarına çok yakın bir mevkide bulunan mahallede 150 Roman hane temiz suyu hatta elektriğe erişimde sorunlar yaşamaktadırlar. Çadırlar ve benzeri barakaların birçoğunda kanalizasyon altyapısı mevcut değil. Kış aylarında enerji yoksulluğundan dolayı ev ve çadırlarda sık sık yangınların çıktığı ve bölge sakinlerinin can ve mal kaybı yaşadığı bilinmektedir. (2022 yılında çadırların yerine konteynarlara yerleştirilmiş olsa da konteynarlara da yeterli insani yaşam standartlarına sahip olmadığı gibi açık elektrik telleri yangın riskini sürdürmektedir)

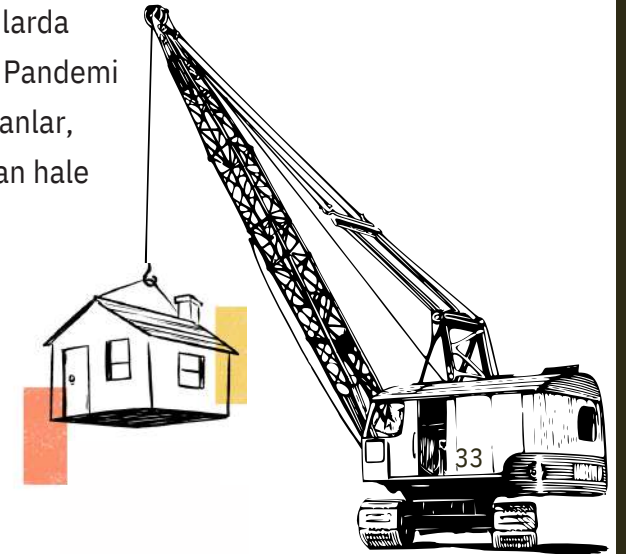

KOCAELİ-KANDIRA MAHALLESİ: 100-120 ev ve 80-100 çadırın bulunduğu Roman mahallesinde genel kanalizasyon sistemi bulunmamakta ve mahalle belediye hizmetlerinden yeterince yararlanamamaktadır. Toprak kirliliği, yer altı ve yerüstü su kirliliğinin yanı sıra bölgede erozyon gibi riskler de mevcuttur.

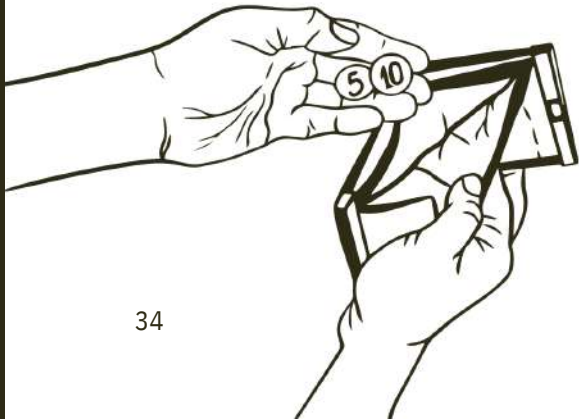
KENTSEL DÖNÜŞÜM POLİTİKALARI SONUCU PANDEMİYE KARŞI SAVUNMASIZ DURUMDA BIRAKILMAK

“Kentsel dönüşüm” uygulamaları, Türkiye’de Romanlar açısından barınma hakkı ihlalleriyle sonuçlanmıştır. Kentsel dönüşüm pek çok yerde Romanların “hafıza mekanlarını” yok etmiş ve Romanlar zorla tahliye mecbur bırakılmıştır. Yerinden edilen birçok kişiye yeni bir konut verilmediği gibi yapılan geçici mali yardımlar da pandemi sonrası yükselen kira fiyatlarıyla birlikte geçerliliğini kaybetmiştir. Birçok Roman evsizlik riski altında kalmış ve şehrin ücra köşelerine göç ederek doğaçlama malzemelerden yapılmış sel, fırtına ve birçok sağlık riskine karşı güvensiz baraka ve çadır benzeri yapılarda yaşamak zorunda kalmıştır. Pandemi öncesi yerinden edilen Romanlar, Covid-19’a karşı daha kırılgan hale gelmiştir.

Türkiye’de Romanların barınma hakkı ihlallerine yol açan “kentsel dönüşüm” yerleri arasında, İstanbul’da Sulukule, Kâğıthane, Küçükbakkalköy, Dolapdere, Galata, Kasımpaşa, Kuştepe ve Gaziosmanpaşa; Bursa’da Kamberler; Zonguldak’ta Ereğli; Sakarya’da Erenler ve Yenimahalle; Ankara’da Çiğcin Bağları; Diyarbakır’da Yeniköy; Mersin’de Turgutreis, Yusufeli’de Kınalıçam; İzmit’te 28 Haziran; Erzincan’da Çarşı ve Taksim ile Balıkesir’de Gündoğan bulunmaktadır.

“ Kentsel dönüşüm pek çok yerde Romanların 'hafıza mekanlarını' yok etmiş ve Romanlar zorla tahliyeye mecbur bırakılmıştır.”

5.SOSYAL HİZMETLER VE YARDIMLAR

Türkiye nüfusun en az yüzde 32’si geçimlerini sağlayabilmek için sosyal yardımlara ihtiyaç duymaktadır. [28] Türkiye’de yaygın yoksullukla mücadele eden Roman grupların il belediyelerinden beklentileri arasında ilk sırada yüzde 40.8 ile sosyal yardımlar gelmektedir. Romanların siyasilere/devletten beklentilerinin en başında yine yüzde 39.8 ile yardımlar başı çekmektedir.[29] Türkiye’de 2021 yılında nüfusun çok kazanan yüzde 10’unun yıllık ortalama geliri, en az kazanan yüzde 50’lik kesimden 23 kat fazladır. [30] Covid-19 pandemisi ise beraber daha az gelire sahip gruplar daha fazla yoksullaşmıştır. Kamu veya özel sektör tarafından pandemi sürecinde, kısa çalışma ödeneği, esnaf desteği, normalleşme desteği gibi bir dizi yardım programları uygulanmışsa da bunların birçoğundan Romanlar eşit şekilde faydalanamamıştır. Çünkü yürütülen birçok destek programı

[28] <https://www.cumhuriyet.com.tr/ekonomi/turkiye-nufusunun-yaklasik-yuzde-32si-yardimlarla-ayakta-durabiliyor-1917847>

[29] Sosyal Demokrasi Vakfı, İstanbul Planlama Ajansı ve Sıfır Ayrımcılık Derneği. (2021, Kasım). Türkiye’de Roman Toplulukları ve Yoksulluk Araştırması

[30] https://wir2022.wid.world/www-site/uploads/2022/03/0098-21_WIL_RIM_RAPPORT_A4.pdf

formal işlerde çalışmayan Romanları kapsayıcı şekilde kurgulanmamıştır. Sosyal güvence eksikliği ve düzenli gelir getiren işlerde çalışma oranının düşük olması

Türkiye’de etnik, dini veya dilsel azınlıklara yönelik ayrıştırılmış veri paylaşılmıyor olması yaşanan krizlerde bu grupların özgün ihtiyaçlarının görünmemesine neden olmaktadır.

kriz dönemlerinde yaşanan eşitsizliklerden Romanların daha fazla etkilenmesine neden olmuştur. Müziyenlik, eğlence

sektörü, hizmet sektörü, seyyar satıcılık, kağıt toplayıcılığı, hurdacılık ve gününbirlik kazanç getiren işlerde çalışan Romanların gelir etmeleri Covid-19 tedbirleri nedeniyle uzun süre engellenmiştir ve bu durum sosyal yardımlara duyulan ihtiyacı ciddi oranda artırmıştır. Bu ihtiyaç kamu idaresi tarafından yeterince görünür değildir çünkü Türkiye’de etnik, dini veya dilsel azınlıklara yönelik ayrıştırılmış veri paylaşılmıyor olması yaşanan krizlerde bu grupların özgün ihtiyaçlarının görünmemesine neden olmaktadır.

Türkiye’de Roman Toplulukları ve Yoksulluk Araştırması’na göre pandemi sürecinde Romanların sadece yüzde 37.8’i kamu veya özel kurumlardan yardım alabilmiştir ve bu yardımların yüzde 83.7’si sadece aynı yardımlardır. Yardımların miktarı da yardımlara erişimde yaşanan eşitsizlikler kadar önemli bir konudur. Enformel işlerde

çalışan Romanlar çok uzun süreler işsiz kaldıkları ve bu süreçte tek geçim kaynakları sosyal yardımlar olduğu halde Roman ailelerin birçoğu sadece Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın 1000 TL’lik yardımına bir kez erişebildiklerini ve “Biz Bize Yeteriz Türkiyem” kampanyası çerçevesinde herhangi bir yardım alamadıklarını belirtmiştir[31]. Tek seferlik erişebildikleri 1000 TL’lik yardımlar ise başkaca geliri olmayan birçok insan için yeterli olmamıştır.

Covid-19 pandemisi sürecinde sosyal yardımları kamu kurumları ve belediye üzerinden dağıtılmıştır. “Türkiye’de Roman Toplulukları ve Yoksulluk Araştırması” bulgularına göre, Romanlar yardımlara erişim sürecinde ayrımcılığa uğradıklarını veya değerlendirme kriterlerindeki eşitsizlikler nedeniyle mağdur olduklarını belirtmişlerdir. Kamu görevlileri tarafından yardım başvuruları sırasında kovuldukları ileri sürülürken, psikolojik ve/veya fiziksel şiddete maruz kaldıklarını, sosyal dışlanma yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Hurdacılık yapan Romanların sahip olduğu hurda taşıma için kullandıkları araçlar veya evlerindeki televizyonların yardımları hak etmeye engel oluşturması, pandemi dönemindeki yardımların eşitsiz dağıtılması sonucunu yaratmıştır. Sosyal yardımlarda farklı grupların

[31] Sosyal Demokrasi Vakfı, İstanbul Planlama Ajansı ve Sıfır Ayrımcılık Derneği. (2021, Kasım). Türkiye’de Roman Toplulukları ve Yoksulluk Araştırması

özgün şartlarının göz önünde bulundurmeyen değerlendirme kriterleri başlı başına ayrımcılığa neden olmaktadır.

Covid-19 gibi önemli bir kriz sürecinde yaşanan eşitsizliklerin giderilebilmesi için sorunların tespit edilmesi ve sorunların tespitine dönük siyasi idare gösterilmesi büyük öneme sahiptir. 25.02.2021 tarihinde ana muhalefet partisine mensup bir Roman milletvekilinin “Roman vatandaşların pandemi sürecinde yaşadıkları ekonomik sorunların araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi”nin gündeme alınmasının TBMM’de reddedilmesi çarpıcı bir olumsuz örnektir.[32]

“ Hurdacılık yapan Romanların sahip olduğu hurda taşıma için kullandıkları araçlar veya evlerindeki televizyonların yardımları hak etmeye engel oluşturması, pandemi dönemindeki yardımların eşitsiz dağıtılması sonucunu yaratmıştır. ”

[32] <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/Tutanak?BirlesimSiraNo=23720&BaslangicSayfa=20&BitisSayfa=20&Tur=H>

6. İSTİHDAM

Roman topluluklarının ağırlıklı çoğunluğu güvencesiz, niteliksiz ve düşük gelirli işlerde çalışmaktadır. Büyük bir bölümü sürekli ya da geçici işsizlik sorunu yaşayan Romanların çalışma alanlarının önemli kısmını geçici ve gündelik işler oluşturmaktadır. Türkiye’de Romanlar genellikle toplumun diğer kesimleri tarafından tercih edilmeyen, çöp toplama, kâğıt geri dönüşümü, seyyar satıcılık, çiçekçilik, temizlik, mevsimlik tarım işçiliği ve restoranlarda ya da düğünlerde müzik yapmak gibi günübirlik işlerde çalışmaktadır. Bazıları hâlâ sepet örücülük, kalaycılık ve metal işleme gibi geleneksel meslekleri sürdürmektedir. Ancak kalaycılık gibi geleneksel mesleklerin kaybolmasıyla, çoğu Roman el emeği isteyen düşük ücretli işlere geçinmek durumunda kalmaktadır.

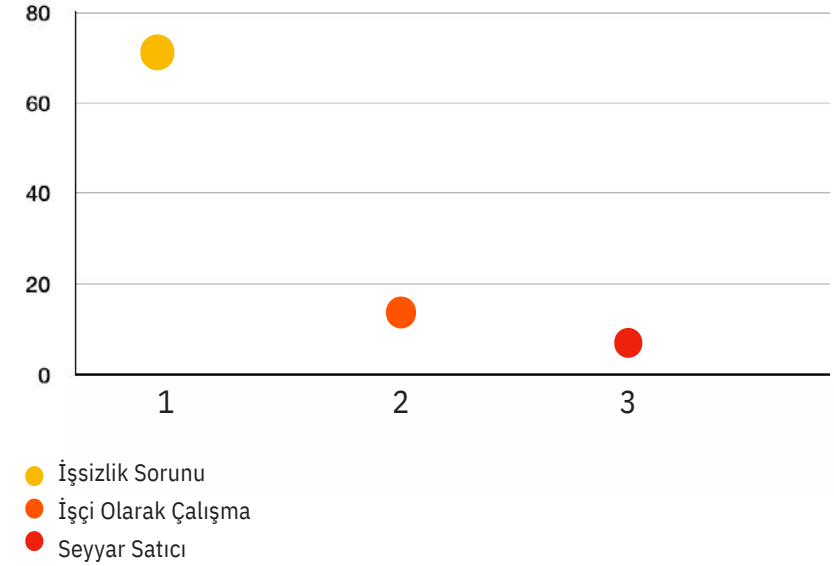
“Romanlar kayıt dışı alanlarda çalışmaları nedeniyle pandemi döneminde alınan kamusal önlemlerden yeterince yararlanamamıştır.”

Sosyal Demokrasi Vakfı (SODEV), İstanbul Planlama Ajansı (İPA) ve Sıfır Ayrımcılık Derneği tarafından ortaklaşa gerçekleştirilen “Türkiye’de Roman Topluluklar ve Yoksulluk Araştırması”nın[33] sonuç-

larına göre, Roman vatandaşlarının ortalama aylık geliri 1.426 TL’dir. Araştırmaya göre, katılımcıların yüzde 77.5’i işsizlik sorunu yaşamakta, yüzde 12.3’ü işçi olarak çalışırken yüzde 8.5’i ise seyyar çalışmaktadır. Bu araştırmada anket çalışması yapılan 600 Roman vatandaştan pandemi sürecinde en az 1 kere işsiz kaldığını belirten kişilerin oranı yüzde 65,9’dur. Ek olarak, aynı çalışmada, pandemi döneminde kişisel gelirinde azalma yaşandığını ve gelirinin sıfırlandığını belirten kişilerin toplam oranı ise yüzde 88,9’dur.

Türkiye’de Roman Topluluklar ve Yoksulluk Araştırması

Genellikle müzisyenlik, seyyar satıcılık, çiçekçilik, temizlikçilik gibi enformel işlerde çalışan Romanların önemli bir bölümü, pandemi döneminde kısıtlamalar ve kapanmalarla birlikte çalışamaz duruma gelmiştir. Araştırmalara göre, “salgında tüm gelirim sıfırlandı” diyenlerin oranı yüzde 55.7, geliri azalanlar ise yüzde 33.2’lik bir orana ulaşmaktadır. Bütün bu koşullara, Romanlara karşı her dönemde uygulanan ayrımcılık politikaları ve önyargıları da eklenince, pandemi döneminde gelir kaybına uğrayan kesimlerin başında Romanların geldiğini söylemek mümkündür.

[33] Sosyal Demokrasi Vakfı, İstanbul Planlama Ajansı ve Sıfır Ayrımcılık Derneği. (2021, Kasım). Türkiye’de Roman Toplulukları ve Yoksulluk Araştırması, <https://sodev.org.tr/sodev-turkiyede-roman-topluluklari-ve-yoksulluk-arastirmasi/>

Romanlara yönelik ayrımcı ve önyargılı tutumlar çalışma yaşamında temel hakların ihlal edilmesine neden olmaktadır. İş başvurularında ten rengi, ikamet edilen mahalle üzerinden etnik ayrımcılıkla sıkça karşılaşılmaktadır. Özellikle mevsimlik işlerde Romanlara eşit işe eşit ücret verilmemesi, iş ortamında yaşanan mobbing ve hak aramaya ilişkin farkındalık eksikliği yanında ayrımcılık mağdurlarının iyilik hallerinin korunmasına yönelik psiko-sosyal destekler de bulunmamaktadır. İş yerlerindeki ayrımcı tutumla, farklı iş kollarında istihdam edilen Romanların meslekte yükselmelerine engel olmaktadır.

Romanların nitelikli işlerde kamu ve özel sektörde istihdam oranının çok düşük olduğu bilinen bir gerçektir. İstihdamdaki kayıtlı/kayıt dışı çalışan Roman nüfusuna yönelik veri bulunmamaktadır. Kayıt dışı çalışanlar mevcutta çalıştıkları işler ilgili sertifikalara sahip olamamaktadır. Kayıt dışı çalışılan mesleklerin birçoğu dönemsel kazanç elde edilen ve ileri yaşlarda devam ettirilmesi mümkün olmayan iş alanlarıdır.

Şubat 2022 tarihinde, Sıfır Ayrımcılık Derneği'nin yayınladığı "Covid-19'un Türkiye'deki Roman Toplulukları Üzerindeki Sosyo-ekonomik Etki Araştırması"nda[34] belirtildiği üzere Romanlar kayıt dışı alanlarda çalışmalarını nedeniyle pandemi

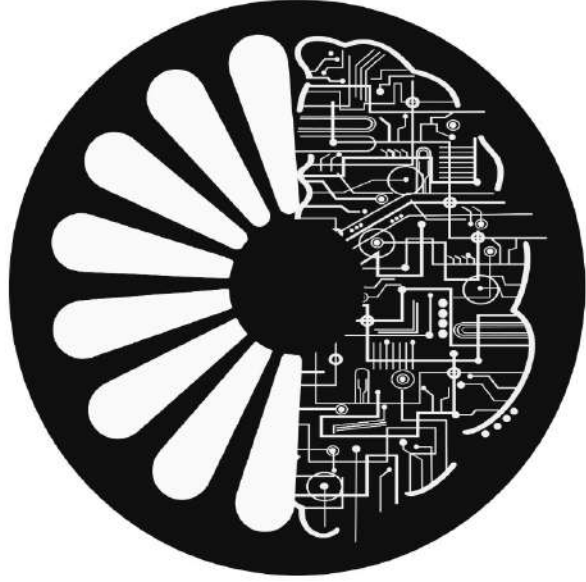

[34] <https://www.sivilsayfalar.org/raporlar/sifir-ayrimcilik-dernegi-covid-19un-turkiyedeki-roman-topluluklari-uzerindeki-sosyo-ekonomik-etki-arastirmasi/>

döneminde alınan kamusal önlemlerden yeterince yararlanamamıştır. Hükümet Nisan 2020'den itibaren bir dizi ekonomik tedbirle pandemiden ve pandemiye karşı alınan önlemlerden etkilenen kesimlere yönelik sosyal politika uygulamaları başlatmıştır. Bunlardan en önemlileri işten çıkartma yasağı; kısa çalışma ödeneği; ücretsiz izinlilere destek; yoksul kesime para transferidir. Saha araştırmalarının sonuçları, genel olarak Romanların pandemi boyunca istihdam, sosyal yardımlara ulaşma, eğitim, barınma, sağlık ve toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri konularında ilave sorunlar yaşadığını göstermiştir. Bu meselelerle ilgili olarak öteden beri yaşanan imkansızlık ve adaletsizlikler pandeminin etkisiyle daha da derinleşmiş ve yaygınlaşmıştır.

ROMANLARIN PANDEMİ BOYUNCA YAŞADIĞI SORUNLAR

- İstihdam
- Sosyal Yardımlara Ulaşma
- Eğitim
- Barınma
- Sağlık
- Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Romani Godi

Roman Hafıza Çalışmaları Derneği
Roma Memory Studies Association